

Методологія історії

УДК 32-027.21:001.891.3:[911.3](477)«712»

С. І. Лавриненко

УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КООРДИНАТ: ОГЛЯД ВІТЧИЗНЯНИХ КОНЦЕПЦІЙ

У статті розкривається сучасне геополітичне положення України на фоні європейського глобалізму. Автор аналізує сучасні вітчизняні геополітичні концепції, вказує на відмінності в оцінках геополітичного місця України та її впливу на динаміку сучасних світових процесів. Дослідник робить спроби визначити перспективні напрями вітчизняного геополітичного розвитку.

Ключові слова: геополітичне положення, природний чинник, соціально-економічний фактор, геополітичний центр, суб'єкт геополітики, геополітичний простір, транзитивність, багатовекторність, геополітична вісь, рубіжна територія, буферна зона.

У час становлення України як суверенної, демократичної, соціальної, правової держави особливої ваги набуває визначення її місця в умовах нових політичних реалій. Яку нішу займе Україна у модерному глобальному світі? Чи сформується вона як творчий суб'єкт міжнародних відносин чи як їх пасивний об'єкт? Стане Україна важливим геополітичним центром чи залишиться світовою периферією, буферною зоною між Заходом і Сходом? Актуальність цих питань є безсумнівною.

Однією з визначальних категорій, що відображає місце держави в існуючій системі міжнародних відносин є її геополітичне положення (скорочено — ГПП). Це відносно нове поняття набуло широкого застосування в категоріальному апараті географічної, історичної та політологічної науки у кінці ХХ — на початку ХХІ століття. Єдиного визначення цього терміна не існує. На нашу думку, найбільш вдалим є таке тлумачення: "геополітичне положення — складна наукова категорія, що визначається сукупністю територіальних відношень певної країни з іншими державами та великими природними об'єктами, які мають істотний політичний, економічний, екологічний, соціальний вплив на цю країну" [17, с.5].

З проголошення незалежності питання геополітичного положення України стало однією з найактуальніших проблем сьогодення, яка активно розробляється як на сторінках підручників та монографій, так і у періодичних виданнях. Цю тему розвивають історики, політологи, географи, економісти, державні діячі.

Метою нашого дослідження є вивчення наявної наукової літератури з геополітичних питань, аналіз поглядів та підходів дослідників до проблеми геополітичного положення України та перспективи становлення її як суб'єкта геополітики.

Незважаючи на накопичений в Україні впродовж останніх десятиліть значний масив геополітичних праць, на сьогодні не існує дослідження, у якому вони стали б об'єктом глибокого аналізу. Часткове висвітлення зазначена проблематика

дістала у роботі С.Д. Василенка [3], але він проаналізував лише деякі праці сучасних науковців про місце і роль України у геополітичному просторі. Отже, попри велику актуальність зазначеної проблеми, вона дотепер розроблена недостатньо.

Серед учених, що розглядають проблему геополітичного положення України через призму геополітики як стикової на межі географії та політології науки, варто виокремити В.Дергачова, М.Дністрянського, Ф. Заставного, Р. Клочка, М.Паламарчука, О.Паламарчука і О.Шаблія.

Володимир Дергачов — географ, один з перших геополітиків на теренах української науки доби незалежності. Геополітичне положення України він розглядає у світлі концепції соціокультурного комунікативного простору.

"Географічну долю" держави — стверджує В.Дергачов, — визначає її місцезовиток у багатовимірному міфологічному, релігійному, геоелементальному, соціокультурному комунікативному просторі, на розпечених рубежах якого утворилася творча чи руйнівна енергетика" [6, с.4]

Політичний ландшафт, на думку дослідника, є невідповідним для розвитку України як стабільного і дієвого геополітичного суб'єкта. Разом з тим, він зазначає, що наша держава — це "європейська країна з компактною й освоєною територією, зі сприятливими природними умовами для життя людей. Країна працьовитих і освічених людей, помірних природних стихій, родючих ґрунтів, багатих мінеральних та інших ресурсів. Високий коефіцієнт транзитивності території й вихід до морів створюють сприятливі умови для інтеграції у світове господарство" [4, с.28].

Як позитивну рису розташування України В.Дергачов визначає і її "рубіжність", що є нібито найбільшим її багатством. "Україна — рубіжна держава, що відбито не тільки в її назві, а й у положенні на заході Великого Євразійського степу, на суперетнічних рубежах західноєвропейської, слов'янської та ісламської цивілізацій. Рубіжна біполярність виявляється в наявності на території країни географічного центру Європи в Карпатах і євразійського геополітичного полюса в Криму" [4, с.29].

В.Дергачов вводить поняття "соціокультурна рубіжність", яка виявляється на прикладі України в етноконфесійних традиціях, національній еліті, у російськомовному світі великих міст.

Українське суспільство, на думку дослідника, формувалося переважно на західноєвропейських і східноєвропейських соціокультурних рубежах. Із Заходу прийшли традиції індивідуалізму й самоврядування, а від Росії — общинні традиції та досягнення індустріалізації. Рубіжність традицій колективізму та індивідуалізму, неприйняття "духу капіталізму" для більшості людей з радянським менталітетом, як вважає В.Дергачов, утруднюють вибір суто соціалістичного, капіталістичного чи традиціоналістичного шляхів розвитку [5].

Вагомий внесок у розвиток політико-географічної науки в Україні робить Мирослав Дністрянський — географ, автор праць з політичної географії, етногеографії та демогеографії. Певне місце у його роботах займає і проблема місця України у системі міжнародних відносин. Так, у монографії "Україна в політико-географічному вимірі" він присвятив цій темі цілий розділ, де компільює існуючі підходи до визначення місця нашої держави у системах глобальних

геополітичних процесів та висловлює власне бачення політико-географічного розташування України [10].

На його думку, роль України у політичній системі сучасного світу, її геополітичне положення відносно політичних центрів і явищ визначається як об'єктивними даними (потенціал, сусідство, стабільність), так і суб'єктивними моментами, пов'язаними зі здобутками та невдачами української зовнішньої й внутрішньої політики. Тому, загалом, геополітичне положення України дослідник визначає як таке, що "має риси статичності та динамізму". У контексті глобальних силових впливів місце України ще не стабілізувалось. Розміри і вигідне розташування, порівняно високий рівень освіченості населення та значні земельні ресурси дають змогу Україні наблизитись у перспективі до розвинутих європейських держав. Хоча поряд з цим існує проблема відсутності "регіональної й етнополітичної консолідації українського суспільства".

Розташування України відносно глобальних центрів політичної сили (США, Західної Європи, Росії та Японії) є, на думку М.Дністрянського, на сьогодні асиметричним, "адже за безпосереднім сусідством й інтенсивністю економічних зв'язків близькість до Росії є домінантною" [10, с.47].

У визначенні місця України в світі та регіоні дослідник особливу увагу приділяє економічному чиннику, який зумовлює орієнтацію її політики: "Якщо відносно ринків нових технологій, культурно-політичних орієнтацій пріоритетним є західний вектор, то відносно ринків збуту і стратегічного імпорту перспективним є саме східний та південно-східний вектор" [10, с.60].

М. Дністрянський характеризує Україну як таку, що має риси і Центральноевропейської та Східноєвропейської держави, і майбутнє її пов'язує з "територіально-політичною структурізацією регіону Центрально-Східної Європи", до якої він відносить і балканські країни, "та загалом — із роллю й місцем регіону в світових процесах" [9, с. 88].

Федір Заставний, досліджуючи проблеми суспільної географії України, частково розкриває зміст геополітичного розташування нашої держави. На його думку, воно тісно пов'язане зі змінами, що відбуваються у сусідніх країнах, зокрема Росії. Дослідник зазначає, що Україна завжди відігравала для Росії винятково важливу і багатопланову геополітичну роль: "робила останню соліднішою, більш європейською, ...служила своєрідним мостом для проникнення через морські транспортні шляхи (Босфор та Дарданелли) в країни Середземномор'я..." [11, с.22].

Ф. Заставний оцінює позитивно геополітичне розташування України, відзначаючи її центральноевропейське положення і вигідні сухопутні, водні й автомобільні зв'язки із сусідами, завдяки чому "вона може виступати як своєрідна посередницька ланка в економічних відносинах між країнами, розміщеними на півночі та півдні, на сході та заході від неї" [12, с.21].

Таке розміщення України в системі геополітичних координат передбачає, на думку дослідника, вибір нею пріоритетними партнерами країн Причорномор'я (Румунію, Болгарію, Туреччину, Грузію, Росію), "геополітичний простір яких значно "зближує" Чорне море в результаті відносно низьких витрат на перевезення вантажів водним транспортом" [11, с.26].

Отже, як бачимо, Ф. Заставний оцінює геополітичне положення України переважно через призму зовнішньоекономічних зв'язків нашої держави, її економіко-географічного положення.

Однією з перших спроб дисертаційного осмислення геополітичного положення України стало дослідження Романа Ключка. Вчений виділяє основні географічні чинники, що визначають та формують ГПП держави: просторові, природно-географічні та суспільно-географічні [13].

Природничий чинник у геополітиці слід розглядати, за автором, через призму мінерально-сировинних ресурсів, які багато в чому і визначають властивості та процеси в геополітичному просторі. Суспільно-географічні чинники проявляються у двох ключових аспектах – соціально-економічному й демографічному.

Р. Ключко зазначає, що Україна не є суб'єктом, що формує геополітичний простір навколо себе, і залишається здебільшого пасивним об'єктом масштабних процесів, що розгортаються навколо неї. За певних умов партнерство стратегічного рівня може скластися між Україною та Польщею, але й для неї ці відносини залишатимуться хіба що важливим додатком до стратегії інтеграції в європейський простір [13].

Головною природною геополітичною віссю України, на думку вченого, є р. Дніпро. Отже, вісь "північ – південь", а зовсім не "захід – схід" є для України визначальною. Саме при такому підході можлива політична консолідація українського суспільства.

Національні інтереси України, як вважає Р. Ключко, повинні мати яскраво виражений внутрішній характер з певними ознаками регіоналізму. Регіоналізм зовнішньої політики України має виявлятися в задекларованому курсі на інтеграцію в Європейську спільноту та намаганнях розвивати інтеграційні процеси в межах ГУАМ. Саме ГУАМ повинна стати тією організацією, що сприятиме Україні в установленні її реального геополітичного лідерства у регіоні «Центральна та Східна Європа» [13].

Максим і Олександр Паламарчуки у своїх працях приділяють значну увагу проблемі місця України у геополітичному просторі та присвятили їй низку статей у періодичних виданнях. Дослідники визначають теоретико-методологічні засади дослідження геополітичного положення України й власне, його зміст [19].

М. Паламарчук та О. Паламарчук у ГПП країни виділяють такі рівні: регіонально-субконтинентальний, континентальний, міжконтинентальний, світовий.

Узагалі, геополітичне розташування України, на думку дослідників, сприятливе для перетворення її на потужну базу продовольства міжнародного значення. Вона має великі природні ресурси для розвитку сільського господарства, зручні шляхи для вивезення продовольства до Росії та інших країн. Через чорноморські порти сільськогосподарську продукцію зручно вивозити до країн Близького Сходу і Середземномор'я, залізницями — до балтійських портів [18].

Достатньо уваги аналізу геополітичних характеристик України приділяє Олег Шаблій в одноосібних та колективних працях.

О. Шаблій розрізняє поняття політико-географічного (ПГП) та геополітичного положення, які багато з авторів ототожнюють. На його думку, ГПП відображає вплив на політичні процеси і структури держави не лише зовнішнього

політичного середовища, але й природних, екологічних, економічних, соціальних систем [23].

Особливостями глобального політико-географічного положення України він визначає розміщення нашої держави у північній півкулі, у її помірній зоні, у якій розвивалася сучасна людська цивілізація, і розташування країни у глобальному поясі найвищого політичного й соціально-економічного розвитку. Ці риси положення України, за автором, є, безперечно, сприятливими для нашої держави. Поряд з цим, характеризуючи глобальне розташування України по відношенню до США та Японії — двох основних центрів світової сили (якщо не враховувати Західну Європу і Росію), О.Шаблій визначає його як певною мірою невдале (через віддаленість територій), хоча внаслідок "створення транснаціональних компаній з ведучою роллю капіталів цих названих держав відстані реально скорочуються" [23, с.45].

Стосовно країн "третього світу", то, на думку дослідника, сферою геополітичних інтересів України мають бути країни Передньої Азії та Африки.

О.Шаблій виділяє дві головні євразійські геополітичні осі – північно-південну й західно-східну. Нерідко в ході історії вони утворювали хрест, центром якого була Україна. І зараз наша держава знаходиться на великій широтній геополітичній осі, полюсами якої є Росія та Європа. Поступово відроджується традиційна меридіональна Балтійсько-Понтійська вісь. Геополітичним ядром на перетині цих осей стає Україна [23].

Питанням геополітичного становища України присвячено і низку праць політологів, істориків, державних діячів, таких, як О. Дергачов, С. Пирожков, Ф. Рудич та інші. Розглянемо їх точки зору щодо геополітичної оцінки нашої держави.

За Олександром Дергачовим, Україна найбільшою мірою зацікавлена в утвердженні власної бірегіональності й підтриманні стабільних конструктивних міжнародних відносин як у східному, так і в західному напрямках, оскільки це надає їй можливість перетворення на своєрідний геополітичний центр, міжнародний вузол комунікаційних зв'язків, який об'єднує й пов'язує народи Сходу та Заходу, Азії та Європи [7].

"Специфіка геополітичних координат, – на думку автора, – полягає у її належності однозначно до двох регіонів – Європи та Євразії. Але вона успадкувала незбалансовану присутність у них... Україна не в змозі реалізувати європейську альтернативу і як учасник міждержавних відносин посідає в обох регіонах периферійне місце" [8, с.188].

Ускладнює становище нашої країни те, що проблема визначення природного місця на міжнародній арені, набуття чітких характеристик як суб'єкта міжнародних відносин практично не детермінована якоюсь концептуальною спадщиною, а тим більше — державною традицією [7].

Ігор Немчинов указує на культурно-цивілізаційний аспект положення нашої держави. Він стверджує, що Україна перебуває в проміжному геополітичному та культурному становищі. Із заходу вона зазнає впливу європейської традиції, зі сходу — російської, а з півдня — переднеазійської, побудованих на бінарних засадах. Перебуваючи постійно під дією викликів з їхнього боку, Україна вимушена маневрувати, кидаючись з однієї крайності до іншої [16].

Ситуація ускладнюється ще й тим, що так звані Захід, Схід та Південь представлені країнами, які самі є маргінальними утвореннями з досить невизначеними історичними реаліями. Скажімо, Росію не можна вважати класичним Сходом, як Туреччину — Півднем, а Польщу — Заходом. Але кожний з масивів має значний потенціал та великі амбіції щодо асиміляції (чи пак інтеграції) України або її частки у політичному, культурному, економічному вимірах. Тому можна сказати, що "Україна приречена на постійний тиск з боку сусідів, перебування на перехресті шляхів подальшого розвитку, які репрезентовані сусідами" [16, с. 45].

На думку вченого, сучасна Україна не виглядає надійним політичним партнером і не становить великого економічного інтересу. З часом таке становище стане хронічним, і тоді "єдине, що може використати українська влада, аби заінтересувати Захід — це надавати послуги своєрідного "санітара" між Європою та Росією" [16, с. 53].

"Нас турбує перетворення України на цивілізаційний, технологічний "південь". Ворожість до "півночі", мілітаризація країни, надання баз для світового тероризму, злиденність населення та амбіційність влади — ось складові "південної моделі". Із жалем можна сказати, що є підстави для такого песимістичного погляду на долю України" [16, с.54].

Автор виступає за тісне рівноправне співробітництво України зі східним сусідом, відкидає ідею її "буферної ролі" як форпосту Європи, оскільки подібний статус свого часу спричинив розчленування Чехословаччини (Німеччиною, Угорщиною та Польщею) і Польщі (Німеччиною та СРСР) [15].

Академік Сергій Пирожков бачить Україну регіональною, виключно європейською державою, відводить вагому роль утворенню незалежної України у формуванні міжнародних відносин:

"Геополітичне значення виникнення в Європі нової держави України важко переоцінити. Проголошена нею мета — стати міцною, незалежною, демократичною, без'ядерною державою — не тільки не суперечить принципам побудови нової Європи, але, навпаки, з огляду на її геополітичні характеристики, найкращим чином узгоджуватиметься з ними" [20, с. 46].

Автор застерігає українську владу від однозначної орієнтації на Захід. Оптимальний варіант для України — це взаємовигідні контакти як із Заходом, так і з Росією, одночасно виходячи з власних національних інтересів, а не альтернатива: Захід – Схід.

С. Пирожков відзначає, що Україна сьогодні фактично підштовхується Європою до розширення співробітництва з Росією як найближчим і системно рівним партнером. "Україна може ввійти в Європу тільки через Росію". Причиною подібної позиції є економічний фактор [20].

У своїй роботі Фелікс Рудич аналізує чинники, які визначають геополітичне положення України, відмічає високий потенціал нашої країни у забезпеченості земельними ресурсами, інфраструктурою тощо. Водночас наголошує на негативних факторах, котрі визначають місце країни у світовому співтоваристві: втрату традиційних ринків, зовнішньоекономічних зв'язків. Автор характеризує сусідське положення України, особливості взаємовідносин із кожним з сусідів [21].

Ф. Рудич є прихильником бінарності України: "Специфіка геополітичних координат України полягає в її належності одночасно до двох регіонів — Європи та Євразії, причому в обох Україні належить периферійне положення" [21, с.15].

Кілька авторів основну увагу у визначенні положення України приділяє її взаємовідносинам з організаціями, які сьогодні визначають економічну і військово-політичну погоду в європейському регіоні — Європейським Союзом та НАТО. Це праці В. Будкіна [2], П. Рудякова [22].

Становище України через призму глобалізму розглядають Ю. Алексєєв [1], В. Кремінь, В. Ткаченко [14] й О. Сушко [24]. Основними питаннями, досліджуваними цими авторами, є інтеграція нашої держави у світові та регіональні структури, такі, як НАТО, СНД, ЄС тощо.

Таким чином, закінчуючи аналіз геополітичних оцінок України вітчизняними вченими, ми можемо виділити такі домінуючі погляди:

- Україна знаходиться на межі Заходу і Сходу, традицій індивідуалізму та колективізму, це рубіжна територія;
- визначальною у геополітиці нашої держави має бути вісь «Північ-Південь», а не «Захід-Схід», необхідно прагнути до створення Балтійсько-Чорноморського союзу;
- позитивними рисами ГПП України є розміщення її на важливих транзитних шляхах, наявність у ній значного природно-ресурсного потенціалу, сусідство з великою кількістю держав, що забезпечує багатоваріативність її зовнішньої політики;
- до негативних ознак ГПП України часто відносять її рубіжне розміщення, що утрудняє реалізацію її європейського вибору.

Значну увагу українські автори приділяють визначенню місця нашої держави у регіональному геополітичному просторі: перспективи розвитку таких організацій, як ГУАМ, СНД, можливості вступу України в Європейський Союз та НАТО.

Існують і певні розбіжності у визначенні геополітичного положення України. Так, низка авторів вважають її однозначно європейською країною (М. Дністрянський, Ф.Д. Заставний, С. Пирожков), інші — бінарною, європейсько-євразійською (В. Дергачов, О. Дергачов, Ф. Рудич).

Отже, у сучасній літературі з досліджуваної проблематики простежується нове геополітичне бачення світу і місця України в модерновому геополітичному просторі, все чіткіше виробляється сучасна геостратегія, яка має забезпечити рівновагу сил у регіоні, незалежність Української держави та її добросусідські взаємини і співробітництво з усіма сусідніми країнами, належне місце в світовій спільноті.

Список використаних джерел

1. Алексєєв Ю.М. Украина и европейский глобализм (1989-2009): монографія / Юрий Николаевич Алексєєв. — К.: Киевский Славистический университет, 2010. — 416 с.
2. Будкін В. Країни СНД у регіональних геополітичних системах / В. Будкін // Політична думка. — 2000. — №3. — С.45-60.
3. Василенко С.Д. Геополітичні виміри України в загальноєвропейському політичному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук:

- 23.00.02 / С.Д. Василенко; Ін-т політ. і етнонац. дослідж. НАН України. — К., 2002. — 35 с.
4. Дергачов В. "Географічна доля" України / В. Дергачов // *Краєзнавство. Географія. Туризм.* — 2001. — №25/26. — С.27-32.
 5. Дергачов В.А. Геополітика / Владимир Александрович Дергачов. — К.: ВИРА-Р, 2000. — 448 с.
 6. Дергачов В. Геополітична доля України / В.Дергачов // *День.* — 2001. — 17 липня. — С.4.
 7. Дергачов О. Міжнародне становище України / О. Дергачов // *Політична думка.* — 2000. — №2. — С.99-109.
 8. Дергачов О. Україна в сучасних геополітичних перетвореннях / О. Дергачов // *Політична думка.* — 1998. — №2. — С.186-200.
 9. Дністрянський М.С. Місце України на політичній карті світу / М.С. Дністрянський // *Дзвін.* — 1999. — №2. — С.84-89.
 10. Дністрянський М.С. Україна в політико-географічному вимірі / Мирослав Степанович Дністрянський. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. — 310 с.
 11. Заставний Ф.Д. Географія України: у 2-х книгах / Федір Дмитрович Заставний. — Львів: Світ, 1994. — 472 с.
 12. Заставний Ф.Д. Українські етнічні землі / Федір Дмитрович Заставний. — Львів: Світ, 1993. — 176 с.
 13. Ключко Р.Ю. Суспільно-географічний аналіз геополітичного положення України у сучасній Європі : дис... канд. геогр. наук: 11.00.02 / Роман Юрійович Ключко. — К., 2007. — 162 с.
 14. Кремінь В.Г. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації: навч. посібник / В.Г. Кремінь, В.М. Ткаченко. — К.: Видав. центр "ДРУК", 1998. — 448 с.
 15. Немчинов І. Україна та Росія напередодні XXI століття: союз чи співіснування? / І. Немчинов // *Нова політика.* — 1996. — №4. — С.51-54.
 16. Немчинов І. Чужим розумом не жити / І. Немчинов // *Віче.* — 1999. — №2. — С. 44-55.
 17. Паламарчук М.М. Геополітичне положення України (сутність і основні риси) / Максим Паламарчук, Олександр Паламарчук // *Український географічний журнал.* — 1994. — №1-2. — С.3-8.
 18. Паламарчук О.М. Нові категорії геополітики і досвід аналізу геополітичного положення країни / О.М. Паламарчук // "І". Незалежний культурологічний часопис. Україна, Росія, Білорусь: три проекти. — 2000. — №18. — С.16-31.
 19. Паламарчук О.М. Теоретико-методологічні засади дослідження геополітичного положення України / О.М. Паламарчук // *Український географічний журнал.* — 1998. — №1. — С.19-23.
 20. Пирожков С. Українські пріоритети в геополітиці / С. Пирожков // *Віче.* — 2000. — №5. — С. 45-51.
 21. Рудич Ф. Україна в геополітичному контексті / Ф. Рудич // *Віче.* — 1998. — №11. — С.3-19.
 22. Рудяков П. Європейський Союз — Україна: еволюція підходів / П. Рудяков // *Політична думка.* — 2002. — №1. — С.87-96.

23. Соціально-економічна географія України: навч. посібник / За ред. проф. Шаблія О.І./ — Львів: Світ, 1994. — 608 с.
24. Сушко О. Нові глобальні реалії та ситуація у пострадянському просторі / О. Сушко // Політична думка. — 2001. — №4. — С.84-93.

С. И. Лавриненко

УКРАИНА В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННЫХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ КООРДИНАТ: ОБЗОР ОТЕЧЕСТВЕННЫХ КОНЦЕПЦИЙ

В статье раскрывается современное геополитическое положение Украины на фоне европейского глобализма. Автор анализирует современные отечественные геополитические концепции, указывает на отличия в оценках геополитического места Украины и ее влияния на динамику современных мировых процессов. Исследователь делает попытку определить перспективные направления отечественного геополитического развития.

Ключевые слова: геополитическое положение, естественный фактор, социально-экономический фактор, геополитический центр, субъект геополитики, геополитическое пространство, транзитивность, многовекторность, геополитическая ось, рубежная территория, буферная зона.

S. Lavrynenko

UKRAINE IN THE CURRENT GEOPOLITICAL COORDINATES: REVIEW OF NATIONAL CONCEPTS

The article deals with contemporary geopolitical position of Ukraine on the European background of globalization. The author analyzes contemporary internal geopolitical concepts, points to differences in estimation of Ukraine's geopolitical place and its impact on the dynamics of contemporary global processes. The researcher is trying to identify promising areas of national geopolitical development.

Keywords: geopolitical location, natural factors, socio-economic factors, geopolitical center, subject of geopolitics, geopolitical space, transitivity, multidirectional, geopolitical axis, borderline area, buffer zone.

Надійшла до редакції 21 листопада 2013 року

* * *